

КНИЖКА ШЕСТА.

МЕДИЦИНСКО СЪОБЩАНИЕ

ДЪТСКАТА ИГИЕНА. *)

За да се избѣгне прилепването на малката рана на зърното въ ризата, трѣба да се помазва съ малко чисто несолено масло и да се покрива съ тънко платно, или съ единъ гладъкъ листъ.

Средствата употребени за оздравяване жерсюритѣ и пукнатинитѣ, са толкова многочислени, щото исчислението на всички тукъ си нѣма мѣстото. Ние ще споменемъ по главнитѣ: Между мѣстнитѣ средства препоръчватъ повече прахъ отъ нишаца, бисмутъ, гомма и стипца. Препоръчватъ още масло отъ какао, черно вино съ захаръ, бисмутъ съ глицерина, танинъ съ глицерина и пр. въ които се потапя едно тънко парцалче отъ платно и се налага върхъ зърното слѣдъ като дѣтето се насучи. Твърдѣ често пукнатинитѣ заздравятъ слѣдъ като се помажатъ съ лаписъ.

Но понекогхи мѣстнитѣ средства не сполучватъ, защото малката корица, която се образува въ времето кога дѣтето не сучи, се охлузва когато почне да сучи, тъй щото не е възможно да се достигне до зарастванне; тогава

*) Продължение отъ книжка пета.

става нужда да се пази зърното чрѣзъ едно искусственно ластично зърно или чрѣзъ едно кръгло парче тънка прозрачна кожица (bandriche), на която центра предварително трѣба да е пробитъ на нѣколко мѣста съ игла и краищата помазани съ колодионъ да се прилепятъ връхъ зърното. Ластичното зърно и тънката кожица способствуватъ твърдѣ често за зарасването на пукнатинитѣ, но и тѣ иматъ своето неудобство. Дѣтето не иска понѣкоги да сучи отъ искусственно зърно; кога го земе, то се уморява повече отъ колкото кога сучи направо отъ зърното; твърдѣ често устата му се покриватъ съ бѣла ципица (muguet). При всичкитѣ тия неудобства искусственното зърно прави голѣми услуги и даже то е по полезно отъ тънката кожица, защото тая послѣдната се разлепя твърдѣ често и понѣкоги дѣтето я поглъща.

На рѣдко мѣстнитѣ средства и апарати, за предпазване не са достатѣчни, за да изцѣрятъ пукнатинитѣ, тъй щото отбиванieto става единичко средство за изцѣряване.

Грждни циреи. Тия циреи могатъ да се появятъ въ жени, които не кърмятъ, но това е едно рѣдко исключение; почти всѣкоги тѣ се образуватъ въ жени на които зърната носятъ жерсури, пукнатини или са послѣдствие на lymphangites.

Гржднитѣ циреи биватъ повърхностни, срѣдни и дълбоки. Най често се случаватъ срѣднитѣ циреи т. е., тѣ които се образуватъ въ жлѣздитѣ на цицата. Тукъ не е потребно да се расправя акъ тия циреи трѣбва да се отварятъ или не, както това съвѣтватъ нѣкои, но само ще се напомнимъ че тѣ биватъ нѣколко, т. е. нѣколко жлѣзди се възпалятъ отъ веднѣжъ, отъ това слѣдва че гноенieto трае по дълго време. Въ тия условия, рѣдко женитѣ могатъ да продължаватъ кърменieto, първо защото тѣ ослабватъ, а второ защото млѣкото, даже кога е въ достаточна

количество, е почти всъкоги развалено отъ гноя и малки зърнести тѣла.

При това нѣкои жени, които иматъ гръдни циреи могатъ да продължаватъ кърменieto; но почти всъкоги млѣкото бива помалко, даже слѣдъ оздравяние. Други прекратяватъ да кърмятъ съ болната цицка и сполучватъ да отхранятъ дѣцата си, по единъ удовлетворителенъ начинъ.

Побъркване на кърменieto отъ появяване на менструацията и отъ бременността.

Менструация. — Въ 100 жени наблюдавани отъ Мауер, мѣсечината се е повърнала, въ 25 жени, въ шесть недѣли слѣдъ ражданието; въ 20, въ дванадесетъ недѣли; въ 35 на шестий мѣсець въ остатъка слѣдъ година. Нейното прѣдвременно повращание се съгледва най много въ женитѣ, които кърмятъ за първъ пѣтъ и — често това е знакъ на недостатъчно образуване на млѣкото. При това състояние млѣкото съдържа една по-голѣма частъ твърди елементи и тѣлата на коластрата се появяватъ въ него; при това се забѣлѣзва че прѣзъ менструациитѣ дѣтето има по тежко пищеварение, материятъ му биватъ по малко желти и по малко еднообразни; дѣтето бива по немпрно и повече крещи. Послѣ прекратяване на менструацията всичко влиза въ рѣда си; млѣкото дохажда съ ежщото изобилне и зема обикновенния си съставъ.

Въ заключение, повращанието на мѣсечината е неприятно явление прѣзъ време на кърменieto, най повече ако се яви въ началото.

Бременность. — Когато бременността се случи прѣзъ кърменieto, забѣлѣзва се че млѣкото се намалява, жената показва очевидни знакове на уморяване и дѣтето престава да напѣдва. Въ много други случаи, напротивъ, образо-

ванието на млѣкото продължава, само съ малко намаление въ количеството; въ сѣщото време млѣкото става по гжсто, слѣдователно по хранително и дѣтето продължава да расте.

При все това, кърмението трѣбва да се прекрати, щомъ се узнае че има нова бременность, защото съвременното хранение и на двѣтъ дѣца би могло да стане за майката една сериозна причина на отслабване.

Побъркване на кърмението причинено отъ нравствено възлнение. По горѣ каза се че млѣето се премѣнява твърдѣ много отъ силно възлнение. Въобще, нравственнитѣ влияния дѣйствуватъ само върхъ количеството на млѣкото. Това послѣдното, може да пристане за веднѣжъ отъ страхъ, отъ срамъ, отъ печална новина за нещастна случка. Но тия преставания на млѣкото въобще не биватъ окончателни, тъй щото слѣдъ нѣколко часове или нѣколко дни млѣкото почва пакъ да слиза. Противното на това, може да се случи, когато млѣкото се намали въ количеството или се развали въ слѣдствие на постоянна скърбъ.

Влияние на остригѣ или хронически болѣсти върху кърмението. — Много пжти на лѣкаритѣ се задава въпросъ, ако майката трѣбва да кърми въ трескаво състояние; ако, болѣстѣта е легка и непродължителна, може ли да се позволи на майката да кърми; но ако болѣстѣта е тежка и се показва че ще трае дълго време, напр. единъ мѣсецъ, шесть недѣли, трѣбва да се прекрати кърмението, и на времени това прекратяване става принудително защото продължителното трескаво състояние намалява или пресушава млѣкото. Такова прекратяване не трѣбва да безспокои майкитѣ, защото слѣдъ оздравянието на болѣстѣта може да се почне отново кърмението. *Трусо* е виждалъ отново слизание на млѣкото прекъснато прѣзъ 15 дни, три недѣли, единъ мѣсецъ и даже, единъ пжтъ, слѣдъ три мѣсеци подъ влиянието на сучението на дѣтето.

Кога се яви нѣкоя еруптивна (сипна) прилепчива бо-

млъсть, необходимо е да се прекрати кърмениято и дѣтето да се отдалечи. Сжщото трѣбва да се прави когато жената страда отъ тежка луфусна болѣсть (пюерперална треска). Ако у майката се забѣлѣжи нѣкоя хроническа болѣсть, напр. охтика, кърмениято трѣбва да се прекрати, защото иначе майката отслабва повече и болѣстьта зема по бързъ ходъ. Освѣнъ това млѣкото на такава майка е вредително за дѣтето, защото може би то да съдържа зародиша на охтиката, както е вече извѣстно, че отъ млѣкото на турберкулозни (охтичави) крави телетата добиватъ сжщата болѣсть.

Неправилностъ въ секрецията на млѣкото. — Тия неправилности се отнасятъ до качеството на млѣкото, до неговия химически или истологически съставъ.

Неправилностъ въ количеството на млѣкото. — Количеството на млѣкото не е еднакво въ всѣка жена; до некадѣ тая разлика е физиологическа, но нѣкоя пжть тя дохожда до степенъ на неправилностъ. Често, но не всѣкоги, тая неправилностъ може да се отдаде на нѣкое болезнено състояние. Въ нѣкои жени, млѣкото отсжтствува, или е съсвѣмъ въ малко количество. Това състояние се появява заеднѣжъ слѣдъ ражданието (първоначално безмлѣчие), или прѣзъ течение на кърмениято (послѣдствено безмлѣчие).

Първоначалното безмлѣчие произлиза отъ непълното развитие на цицата, отъ нейната атрофия.

Послѣдственното безмлѣчие повечето пжти зависи отъ сжщитѣ причини; то се явява слѣдъ шестъ недѣли или два мѣсеца кърмение; другий пжть то дохожда въ неопрѣделено време, случайно, и като слѣдствие на остри или хронически болѣсти, или нравствено вълнение, което се случавя прѣзъ кърмениято.

Въ тоя послѣдния случай млѣкото може да слезе ако се раздрави цицата, като се дава даже праздна на дѣтето да я сучи. Има случаи дѣто смучението е възбуж-

дало достаточна секреция на млѣко, въ жени които не са имали дѣца отъ много години, въ момичета, въ кози, въ кучки даже и въ мъже съ твърдѣ развити цици.

Кожнитѣ раздразителни средства могатъ да възбудятъ секрецията на млѣкото. Аристотѣ казва: „При гората Ета, козитѣ които не се пърчели, триятъ имъ цицитѣ съ коприва доста силно до болѣжка и ги дуятъ. Първата течностъ е кръвнява, послѣ единъ видъ гной и най-послѣ дохожда млѣко което има ежщитѣ свойства както другото козе млѣко.“ Между другитѣ испитани средства за възбужданне секрецията на млѣкото за сега се препоръчва фарадизацията (електризиране) на цицитѣ заранъ и вечеръ на 15 минути.

Въ други жени се срѣща противната неправилностъ: млѣкото е въ такова голѣмо количество, но рѣдко, щото дрѣхитѣ на жената постоянно са мокри; за това и такива жени са принудени да носятъ на грѣдитѣ си плоски стѣкла за събирание излишното млѣко. Даже и при тия мѣрки, тая неправилностъ е твърдѣ неприятна за жената, която въ такъвъ случай се принуждава да се откаже отъ кърменieto; но въ много случаи такива жени са продължавали да кърмятъ. Отъ друга страна това изобилно и слабо млѣко може да докара разстройство въ пищеварителния каналъ на подолчето. Всичкитѣ средства съвѣтвани противъ тая неправилностъ, както мазание съ стипчиви масла, слабителни средства, притягване на цицитѣ и пр. рѣдко сполучватъ.

Неправилностъ въ химическия съставъ на млѣкото. — Когато млѣкото е бѣдно отъ твърди елементи, дѣтето има межки меса, безцвѣтни, расте полегка. Много богатото млѣко разстройва пищеварителния каналъ и препятствува на правилното растенie на дѣтето. Спорѣдъ нѣкои, силното млѣко причинява на дѣтето разни сипи по кожата.

Когато млѣкото е слабо може да се подобри, ако майката почне да се храни подобрѣ; а когато е силно, тогава

става нужда, храната да бжде по легка; въ тоя послѣдния случай даже съвѣтватъ кърменieto да се разрѣдва, защото млѣкото колкото повече стои въ цицата, толкова повече се раздрява и тогава дѣтето има повече време за да смели храната си.

Неправилностъ въ истологический съставъ на млѣкото. — Слѣдъ периода на коластрата нормалното млѣко съдържа само жирни топченца, които са съвършено сферически и съ не еднаква голѣмина, само че топченцата съ срѣдня голѣмина биватъ въ голѣмо количество. Въ ненормално млѣко голѣмитѣ или малкитѣ топчета биватъ повече. Въ първия случай млѣкото е много мазно, въ втория не е, и съставлява недостатъчна храна за дѣтето. Тия неправилности произлизатъ често отъ нѣкое белѣзнено състояние.

Въ нѣкои случаи топченцата са неправилно кръгли, тогава млѣкото е малко хранително и способствува за развиванieto на рахитиса.

Въ нѣкои жени млѣкото слѣдва да е коластра, даже и нѣколко мѣсеци слѣдъ ражданieto. Дѣцата, които се хранятъ съ такова млѣко, биватъ слаби и страдаятъ отъ постоянна диария.

Дабавачна храна на дѣтето.

До 5-ий или 6-ий мѣсець дѣтето трѣбва непременно да се кърми. Слѣдъ това време добръ е ако се прилага при майчиното млѣко и друга храна, най-напрѣдъ чисто кравешко млѣко, или размесено съ вода, по сетнѣ нѣкои отъ искусствениитѣ храни, или лежки чорбици направени съ млѣко и тапиока, араротъ, пържено брашно, корички отъ хлѣбъ счукани и пресени, и пр. Кои отъ тия храни трѣбва да се предпочетатъ, остава на опита: оризеното брашно е добро когато дѣтето има наклонностъ къмъ дия-

рия, а картофеното брашно, напротивъ, когато е запечено, слѣдъ седмий мѣсецъ може да се дава половината отъ желтъка на яйцето размесенъ въ бульонъ. Нѣкои доктори препоръчватъ кокошчий или говеждий бульонъ, но въ всѣкий случай трѣбва да се внимава, ако дѣтето има отращение отъ обикновенната си храна, да се даватъ тия послѣднитѣ като размѣна на ястието. Хлѣбъ потопенъ въ ястие или въ винена вода е вреденъ за дѣца на тая възраст; колкото за суровото месо, то може да послужи много на дѣца, които страдаятъ отъ атренсия (хроническа диария), но никакъ не трѣбва да се употребява на здрави дѣца.

Когато дѣтето стане на шестъ мѣсеци може да му се дава отъ 5 до 6 голѣми лъжици супа, като се умножава постепенно до 10 лъжици въждъ 10-й мѣсецъ.

Причинитѣ които принуждаватъ прекратяването на майчиното кърмене. — Всичкитѣ изложени по прѣди причини (краткостъ и напукнувание на зърното, циреи и пр.), принуждаватъ майката да прекрати кърмениято и да земе кърмилница: другий пжтъ, не доброто здравие на майката или на дѣтето, става причина на предвременното прекратяване на кърмениято. Отистина по нѣкоги кърмениято произвежда въ жената едно истъщение, отъ което въ послѣдната начева безсѣние, слабъ апетитъ, постепенно сжхненне, нервни разстройства и пр.

Едно отъ най-важнитѣ условия за да бѣде една жена добра кърменница е щото тя да има добъръ апетитъ и стомаха да смила добръ храната, защото тогава питаниято е пълно, силитѣ са възобновяватъ и млѣкото е изобилно и богато; ако, напротивъ, стомаха страдае отъ нѣкоя болѣстъ, скоро тя изгубва силитѣ си и отслабва; млѣкото ѝ бива малко и слабо, за това и тя трѣбва да прекрати кърмениято за да запази както своето тѣй сжщо и здравиято на дѣтето.

Една здрава и съ изобилно млѣко жена не е всѣкоги

добра кърмилница, защото по нѣкоги се случва, че дѣцата на такива майки не могат да смилатъ млѣкото и слабѣятъ, безъ да се осѣща нѣкаква друга причина за това. Въ такъвъ случай не остава друго освѣнъ да се отдаде причината на млѣкото и да се прекрати кърмениято.

Кърмилници.

По горѣизложеннитѣ причини майката като не може да кърми дѣтето си, по добръ е да го повѣри на една кърмилница. Качествата на тая послѣдната трѣбва да бждатъ слѣдующитѣ: възрастьта ѝ да е отъ 20—30 години, съ тѣлосложение ягко; тя не трѣбва да представя никакви знакове на диятеза (расположение къмъ нѣкаква болѣсть, която зарязява много органи за единъ пжтъ); да бжде до колкото е възможно съ сложенъ характеръ, но съ това заедно дѣятелна и умна, за да може да се грижи добръ за повѣренното ней дѣте. Тя трѣбва да е родила най малко прѣди два мѣсеци за да бжде здрава отъ всичкитѣ послѣдствия на ражданието.

Ако кърмилницата има дѣте по старо отъ 6 мѣсеци, то нейното млѣко става силно за новорожденното дѣте и мжчно може да се смилаетъ; такова млѣко произвежда на дѣцата разни сипи по тѣлото имъ. Кърмилницитѣ които се имали повече отъ едно дѣте са за предпочитанне, отъ тия съ първо дѣте, защото тѣ са вече опитни и знаятъ какъ се глѣдатъ дѣца. Колкото се отнася до избиранieto на кърмилницитѣ, това е работа на лѣкаритѣ, които могатъ да се произнесатъ за тѣхното достоинство.

Отбивание. — Отбиването се прави по два начина, изведнѣжъ, или постепенно. По доброто отбивание е постепенното. Дѣтето не се отбива заведнѣжъ, но научава се най напредъ да се храни съ лежки ястията които мо-

гатъ да му замѣстятъ майчиното млѣко, тъй щото постепенното преминуване отъ кърмене къмъ отбивание не излага дѣтето на разстройства въ пищеварителния каналъ.

Кога трѣба да се отбие дѣтето? Отбиванието прѣди да се изпълни първата година, често поражда атрепсия или рахитисъ (болѣсть въ която се явява умѣкване и искривяване на коститѣ) отъ друга страна, ежсното отбивание не е безъ лошави слѣдствия, защото дохожда едно време, когато само млѣкото става недостатъчна храна, тъй щото дѣтето слабѣе до когато не му се даде добавачна храна. Въобще може да се каже че отбиванието трѣба да става между 12-й или 18-й мѣсець. Когато се касае да се избере времето, кога трѣбва да се отбие дѣтето, нужно е да се гледа на здравието на майката, която, ако е слаба, трѣба да се избави отъ тоя товаръ, ако ли напротивъ, дѣтето е слабо и болно, кърмението да се продължава. Въ горѣщитѣ времена отбиванието е вредително за дѣцата, защото кравешкото млѣко, което ще бѣде единичката не гова храна отъ послѣ лесно се разваля въ горѣщинитѣ и произвежда разстройства въ стомаха, именно тогава, когато такива болѣсти владѣятъ по дѣцата. Когата на дѣтето никнатъ зѣби и се намира въ болнаво състояние, отбиванието трѣбва да се направи слѣдъ 8 дни, тъй щото да се падне между двѣ зѣборастения.

УМСТВЕННОТО И ФИЗИЧЕСКОТО ВЪСПИТАНИЕ

по училищната Игiena

отъ Д-ра Dally.

Чрѣзъ науката за възпитанието се повдига стойността на тѣлото и ума.

Въ сжщностъ чловѣкъ не се развива изеднѣжъ, тѣй, както образованието го изисква, нито пакъ тѣй както се изисква за да може да претърпи едно колективно сжществуване и да занимава въ обществото едно полезно мѣсто което непрестанно ще има отъ нѣкогo си да му ся успорява. Освѣнъ това, социалното сжществуване, като не му пресмѣтаме безбройнитѣ усилия и опасности, и то особено ще го отслабява, ако това отслабване не се подкрепи чрѣзъ едно специално тѣлесно възпитание.

Трѣба прочее да се научи дѣте-то: да държи чисто тѣлото си, прилично да се храни съ ястията, които подобаватъ на възрѣстѣта и тѣлосложеннето му, да се облича както трѣба, да държи чисти дрѣхитѣ си, да диша правилно, да се държи право, да може да върви безъ да се уморява безполезно, да чете, да пише, да обработва умственитѣ си способности по най добритѣ начини, и да не се остава на своитѣ вече освѣтлени нагони, освѣнъ въ оня день, въ когото обществото ще бжде обезпечено отъ плодотворното и дѣятелно негово участие, което обществото е въ правото си да отчаква отъ него, въ замѣна на грижитѣ, които му дало.

Дѣйствително, сѣко едно нарушение правилата на Игiena влече подирѣ си, независимо отъ личната отговорностъ, която особено утегчава колективнитѣ тегиби. Така едно дѣте болно отъ една кожна болѣстъ или отъ една заразителна сипна треска, изисква грижи-тѣ на публичното

предстояване, по възможността да распространи болѣстѣта около си; друго дѣте, защото е провѣрвало рано или по единъ пороченъ редъ, става неспособно за военната служба; трете дѣте, по недостатъчно или по пресилено умствено работение, посрѣща единъ день въ ума си потъмняване; додѣто напротивъ, чрѣзъ една мѣдра игиена у него би се развили способности, кои-то би донесли голѣма полза на всички.

Не е потрѣбно да напомняме много примѣри. Читателя ще си направи това положително заключение, че въспитанието трѣба да се полага върхъ твърдѣ научни основи, които опита и наблюдението показали за истинни, и че колективното обработване, кое-то произлиза отъ тѣлесното и умственното лично въспитание дава положително значение въ познанието на прогресса.

I.

За тѣлесната чистота. Тѣлесната чистота е първото условие за личното здравие и още повече за колективното и публичното здравие. Първо кожата трѣба да се държи постоянно чиста; космитѣ, ушитѣ, зѣбитѣ изискватъ катадневни и особенни грижи. Време-то, което се употребява за това не е изгубено, то е време посвятено на мѣсто.

Нечистота-та на тѣлото и на устата, отъ точка зрѣние общественна, влече подиръ си тежки неудобства, които за общото голѣмо добро на всички, трѣба да се обаядатъ още отъ дѣтинството; въ хавайства-та, въ училища-та, въ канцеларии-тѣ, въ казармитѣ, лошевитѣ вони, които се пораждатъ отъ нечистота-та често причиняватъ истински смъртни наказания, за тия кои-то са повикани да живѣятъ съвѣкупно. Признато е, освѣняъ това че много пѣти чрѣзъ прикосновение, чрѣзъ секреции-тѣ (влажитѣ) и испаренията на кожата, се предаватъ и поддържатъ едно голѣмо число заразители и паразитарни болѣсти.

Нека споменемъ сега условията за чистотата на разнитѣ части по тѣлото.

Главата на дѣцата трѣба да се чисти съ четка съки день. Четка-та е по-добра отъ гребеня, тя е още по-добра и отъ най чести гребенъ, които на рядко трѣба да се употребява. Още отъ 7-та година космитѣ трѣба да се стригатъ кжсо и въ двата пола. Съкимѣсечното кжпание съ Марсилски сапунъ или съ яице е най полезно за чистота-та Въ тоя случай трѣба да се отрива и осушава добрѣ главата на дѣтето. Не трѣба да се остава да се образуватъ корички (струпеи) по главата на дѣца-та, щомъ се появятъ трѣба да се зематъ особенни грижи; тѣ преминуватъ скоро като се премиватъ съ вода отъ Панама (растение отъ южна Америка), съ вазелина или съ глицерина. Употрѣбляването на мазни вещества въ видъ на помади или масла нѣма никакво преимущество, напротивъ е вредително.

Отъ 8-та или 9-та година и даже по-рано, трѣба да се научатъ дѣца-та отъ двата пола да си миятъ и истриватъ съ сьонгеръ или съ мокро платно между кжлки-тѣ. Необходимо е тия мѣста да се миятъ по често, защото секретни-тѣ, които тамъ се образуватъ причиняватъ вредителни раздразнения.

Крака-та трѣба да се държатъ най чисти, съки день да се миятъ, ако е възможно, ако ли не поне веднѣжъ въ седмицата съ топла вода или съ хладна, но съ сапунъ; за нечистванието ноктитѣ на краката наймного препоржчватъ четка отъ трескотъ или отъ коприна, по тая начинъ искривяването на ноктитѣ, което често е причинено отъ нарасването и заякчаванieto на връхната кожица, и отъ това заякчаванieto произлизатъ подкожни прищове, калози, моволи и проч.

Колкото за ржцѣ-тѣ, нужно е да се миятъ нѣколко пжти на день и найповече съка вечеръ прѣди лѣганне.

Най доброто общо мнение на тѣлото се прави съ една сафетка (пешкиръ) наквасена и исцедена, и подпръ това

растрива се на сухо тѣлото съ единъ по коравичекъ пешкиръ. Ако по нѣкоя особна причина, не трѣба тѣлото да се мие съ студена вода; тогава е добръ да се растрива цѣлото тѣло, като се има предъ видъ деликатността на кожата спорядъ дѣтето, съ една коравичка салфетка или съ една ржавица отъ конский косъмъ.

Тия растривания не хващатъ мѣстото на топлитѣ бани, които трѣба да се правятъ, ако се може, единъ пѣтъ на мѣсецъ; достаточнo е да се стои около двадесетъ минути въ банята на която температурата да бѣде отъ 37° до 39°.

Трѣба да се привикнатъ дѣцата да си миятъ уши-тъ съ едно платнище престиснато на прѣста. Една частъ отъ углушавания-та биватъ причинени отъ набиранието на сѣра (калъ, серumen) въ външния проходъ на ухото, възпалението, което отъ това послѣдва разпространява се до вътрѣшното ухо.

Бѣлитѣ дрѣхи, дрѣхитѣ и обуца-та. — Дрѣхитѣ, който на право се допиратъ до кожата всекоги трѣба да бѣдатъ отъ памукъ или отъ вълна. Никакво преимущество нѣма въ покриванieto дѣца-та съ флапела; ако това не е препорѣчено по нѣкой причини отъ единъ лѣкаръ.

Ризата трѣба да се промѣнува сѣка вечеръ и сѣка заранъ, било съ една подобна риза или пакъ като се има особенна риза за дeня и особенна за нощъ-та. Въ влажнитѣ времена или въ влажнитѣ климати, когато човѣкъ се бои да се съблече съвършено, трѣба първо да се нагрѣва риза-та. Колалитѣ яки (шейници) или другитѣ корави шеници често произвеждатъ по врата циреи.

Чорашитѣ са необходими. Памучнитѣ чорапи са най-добритѣ; ако стане нужда да се обуйтъ вълнени, то тия послѣднитѣ трѣба да се обуватъ врѣхъ памучнитѣ, и най-повече когато вълненитѣ чорапи увреждатъ краката.

Трѣба да се внимава кончето на шеника да не затѣква врата, и вратовръзка да не бѣде тѣсно привѣрзана. Коравитѣ егретци-тъ яки (шеници) не трѣба да се упо-

трябватъ. Всѣко едно престискиване около врата препятствува на кръвообращението въ тая частъ и докарва набиране на кръвта въ главата, главоболие, течение кръвъ отъ носа. Вратовръзките и тия съ които си прекриваме зимно време носа и уста-та, трѣба да бждатъ отъ коприна или отъ памукъ и никога отъ вълна, която се уцапва и умазва.

Тѣснитѣ и прилѣпналитѣ дрѣхы, корсетитѣ съ баленени прѣчици или съ баленени плочици трѣба да се отхвърлятъ. Голѣмо заблуждание е да се вѣрва че рѣста на дѣца-та може да се подкрѣпи съ вълкашни средства, съ исклучение на развитието което се дава на мусклитѣ (мишицитѣ) чрѣзъ упражнението, което естествено подкрѣпя тѣлото. Общо правило, дългитѣ корсети обезобразяватъ грѣдната клѣтка; и това правило не се отмѣнява съ това че по нѣкои пѣтъ талията (рѣста) остава естественъ ако и да се е употребявалъ корсетъ. Най лошевата отъ всѣхитѣ дрѣхы е риза-та, която още се употребява въ лицей-тѣ, която риза е прилѣпната и пристисната въ рѣжави-тѣ, дрѣха която вече е отхвърлена отъ войската. Най добрата дрѣха е жилетката или плетената жилетка отъ вълна или памукъ, спорѣдъ времето, която се прелѣпя на тѣлото и не препятствува на движенията; камизолитѣ, блузитѣ са отъ сѣщото условие.

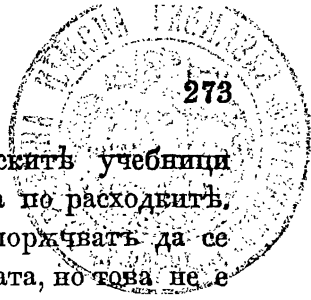
За обувката се изискватъ особни грижи. най голѣмото число на искривяванията краката, които често правятъ неспособни за ходение нѣкои млади хора или ги правятъ негодни за военна служба, се отдава на кжситѣ, на много тѣснитѣ и на злѣ направенитѣ обуца. Мѣрката за добритѣ обуца трѣба да се зема кога човекъ стои правъ. Въ всѣкий случай тѣ трѣба да бждатъ около 15 милиметри по дълги отъ голѣмия прѣстъ. Тока (пета-та) трѣба да бжде широка за да може тая частъ на крака да се допира на плоско; остъ-та на обувката да бжде малко извита на вътрѣ, така щото да минува прѣзъ срѣдата на петата и прѣзъ

сръдната на голѣмий прѣстъ; не е нужно носа на обувката да е четвъррожгъленъ, защото въ тоя случай вънѣшниятъ край като не се изпълня съ малкия прѣстъ, то тая частъ бива излишна и прави обувката по тежки, но при това не трѣба да бжде и съвсѣмъ подостренъ.

Добрѣ е, ако се може, обувката често да се промѣняватъ. Когато ще пишемъ за игиената на ходението ще изложимъ нужнитѣ подробности.

II.

Ръстителнитѣ дѣйствия. Дишението е едно отъ най-сжщественното и непосредствено дѣйствие на живия организмъ, което за поддържанieto си има нужда около отъ 100 кубически метра въздухъ на день. Зимно време, други газове, и особено въгленни окисълъ които е твърдѣ отровенъ, разваля въздуха и го прави опасенъ. Става явно че нуждата за едно количество, най малко отъ 20 кубически метра чистъ въздухъ, е потрѣбенъ за дишението на единъ чловѣкъ, тоя въздухъ трѣба да бжде добрѣ провѣтренъ, ако се иска да се диша неразваленъ въздухъ, защото безъ това, тамо дѣто има събрани хора, образува се въгленний газъ отъ самото дишание на хората, защото въ 24 часа единъ чловѣкъ испуца отъ тоя газъ 1 на 1000 или 1 на 500 кубически метра. И така въздуха става нездравъ; подновяването въздуха на класоветѣ прочее е първа нужда, и за това ще говоримъ кога додѣ редъ за зданията; тука ще се занимаваме исклучително за дѣцата. Освѣнъ въздуха на класоветѣ, твърдѣ отъ голѣма нужда е да са искарватъ дѣцата честичко на расходка, по полето по лѣсоветѣ и по бърдата. Въ селата даже, едно промѣненис на въздуха е преимущественно. Институтора или друго нѣкое лице, трѣба да организува въ четвъртъкъ и недѣля расходки, за Ботаника (науката на растенията), за топография, и въ такивато расходки вървението на колонии, на редове, като на бой тичешкомъ или вървешкомъ трѣба

да са главния предмѣтъ. Въ гимнастическитѣ учебници намиратъ се описани превъсходни правила по расходнитѣ. Въ тѣхъ, съгласно всичкитѣ лѣкари, препорѣчватъ да се диша чрѣзъ носа а да се издиша чрезъ устата, но това не е отъ такава голѣма важностъ. Носното дишание е нормалното, естественното дишание. Когато едно дѣте не диша свободно чрѣзъ носа си, това е знакъ че въ носнитѣ си кухини то има нѣкое повреждение или нѣкой недостатѣкъ, когото лѣкаря може да изцѣри, толкова по лесно колкото дѣтето е по младо. Много пѣти дишението чрѣзъ устата остава като навика слѣдъ една носна ревма.

Храна и пиетета. Водата е най главното и най доброто пиетие. Но тя съдържа тоже обикновенно болѣстни зародиши и инорганически несмилаеми вещества, както на примѣръ сѣрновата варъ. За това когато една община притежава извора на една добра вода, трѣба да се грижи за нея, да не остава да потапятъ сѣдоветѣ въ нея, нито да миятъ въ нея каквото и да би било. (Неволно сме принудени да споменемъ тука, че у насъ въ България общинитѣ не обръщатъ никакво внимание за водитѣ, така на примѣръ въ гр. Шуменъ, дѣто има доста добри води, то тѣ додѣто достигнатъ до чешмитѣ преминуватъ открито прѣзъ стотина дворища, дѣто има маслаци, въ които живущитѣ въ тия домове си премиватъ сѣдоветѣ и пеленитѣ и тая нечиста вода населението зема да пие. Сжщото се забѣлѣзва и по нѣкои чешми въ г. Варна.)

Нѣкои источници трѣба да се процеждатъ, въ такъвъ случай цѣдилото трѣба да се държи твърдѣ чисто.

Прибавението на вино или спиртъ не може да поправи лошевото качество на водитѣ. Варението на чай, кафе, лаврица, кока, хмѣль, горчанка и пиеннето на такава вода бива по преимущественно защото водата се възварява, и чрѣзъ това възваряване се унищожаватъ вредителнитѣ зародиши; но трѣба да се знае че варената вода слѣдъ нѣ-

колко часа, ако се държи, често поема по значително число слаби или силни болѣстни зародиши.

На послѣдне време предлагатъ, въ голѣмитѣ горѣщени да се прибавя на една литра вода, единъ растворъ отъ 50 центиграмма *Glycérhizate d'ammoniaque*.

Мжчно е да се означатъ тука строгитѣ предписания относително храната; може да се каже само че млѣкото съставлява една изрядна храна, която е добра не само за дѣцата, но за всички и което ако се смила лесно било то сурово или варено, не може друга храна да се сравни съ него; хлѣба тоже е отъ първитѣ храни, тъй сжщо и повечето отъ зеленчуцитѣ, боба, черния бобъ, граха; крахмалнитѣ (нишаштениитѣ), тѣстата, брашненитѣ варени работи, напротивъ, оставатъ второстепенни, и не могатъ да замѣнятъ другитѣ. Бульона улеснява смиланieto, но не е толкова питателенъ отъ само себе си. Топлитѣ супи. особено зимно време, съставляватъ едно изрядно сутренно ястие. въ народнитѣ училища, добро би било за ученицитѣ ако се съгласятъ и съдружно приематъ вѣнъ отъ училището по една супа.

Печеното или жареното мѣсо трѣба да се предпочита отъ вареното или пърженото месо.

Трѣба да се яде до колкото е възможно въ редовно опрѣдѣлени часове; четири пжти ядение на день, и то не еднакво изобилно, показва се полезно за дѣцата отъ 7 до 14 годишна възраст. Така напримѣръ двѣ лежки ядения: предобѣдна и предвѣчерна закуски, двѣ главни ядения: на обѣдъ и 6 или на 7 часа слѣдъ пладнѣ, главнитѣ ядения да траятъ около 25 минути. Тия съвѣти за да могатъ да се изпълняватъ трѣба да се оставятъ на волята на родителитѣ.

Ястието се смила добрѣ въ всичкитѣ условия, то става мжчно само когато се занимаваме умствено или когато работимъ пресилено. Една рекреация (почивка) отъ единъ часъ, безъ никакво умствено занимавание е потрѣбна слѣдъ

всяко едно отъ главнитѣ ядения, за да може първото смилане да се извърши лесно.

Споредъ игиената, необходимо е да си омиваме и отримаме устата, ако не всякога, то слѣдъ всѣко вечерно ядение.

Трѣба често да заржчваме на дѣцата да дѣвчатъ ястието когато го ядатъ, а не да го гълтатъ цѣло. Най-сѣтнѣ трѣба да се внимава да ли дѣтето ходи редовно повѣнъ. Твърдѣ често се случаватъ още отъ най-малката възраст, дѣцата по лѣнливостъ или по неумѣстенъ срамъ, въздържатъ се и не ходятъ повѣнъ, вслѣдствие на това въ тѣхъ става обичайно запичаннето, което по-нататкъ става едно истенско страдание. Нечистотата на нуждницитѣ е една отъ причинитѣ, на тоя твърдѣ вредителенъ недостатъкъ. За това нека напомнимъ, че първото игиенно условие за училищата е да се държатъ крайно чисти такива мѣста. Турскитѣ нужници, които се състоятъ отъ просто едно отверстие, трѣба да се отхвърлятъ; сѣдалището на нужницитѣ трѣба да бѣде отъ дърво вапсано съ мазна боя или верникъ. да има около легенчето едно прѣснелче широко отъ 5 до 6 сантиметра, легенчето да има форма овална, отъ 40 сантиметра връхъ 33, стѣнитѣ му трѣба да бждатъ вертикални, освѣнъ това то трѣба да има затулка (клапа) и единъ сифонъ.

Дѣйствиата на движението.

Тѣлоположенията и тѣлеснитѣ упражненія. Още отъ най-нѣжната възраст тѣлоположенията иматъ голѣмо влияние врѣхъ развитието.

Трѣба прочее да се внимава, дѣцата да не се оставятъ никогда да сѣдятъ дълго време въ едно неправилно, несиметрично или безъ широка основа положение. Даже когато позицията е правилна и симетрична, пакъ нетрѣба да се продължава дълго време, но да се ограничава. Ние ще напомнимъ мимоходомъ, че майкитѣ или кърмилницитѣ като носятъ дѣцата на раждѣтъ си, трѣба да ги поставятъ ту

на лъвата ту на дъсната си ржка, така щото да се замѣнява едно тѣлоположение на дѣтето съ друго тѣлоположение. Родителитѣ иматъ силно желание да видятъ по-скоро провѣрвяването на дѣцата си, и кога захванатъ да вървятъ, каратъ ги продължително време да вървятъ.

Възрастта, въ която дѣцата провѣрвяватъ не е опрѣдѣлена, това зависи напълно отъ степена на развитието; твърдѣ на рядко може да се остава едно дѣте да върви прѣди 10-ий или 12-ий мѣсець, пораното провѣрвяване има неудобства. Трѣба да се чака, дѣтето додѣто да може лесно да държи равновѣсието си, да хване да стѣпва на плоско и краката му да не се кривятъ нито на вѣнъ, нито на вжтрѣ. Развитието не може да се добие чрѣзъ едно прѣждепременно обучавание. Рано развититѣ дѣца не са всякоги здрави. Тѣ нарядко оставатъ тѣй разумни, както що са били въ началото.

Тѣлоположенията въ училищата, стоянието прави или сѣднали (въ засѣданията), дълго време продължавани или несиметрични са опасни за нѣжнитѣ дѣца, като рѣстатъ бържа, и най повече за момичета, които като мируватъ повече отъ момчета, стоятъ по продължително време въ едно положение.

Въ стоянието, трѣба да се внимава, дѣтето да стѣпва на плоско, да не си криви краката нито на вѣнъ, нито на вжтрѣ, и да не се навикне да се облѣга все на единъ и сѣщъ кракъ, но да се облѣга по редъ и на двата.

Трѣба да се научи дѣтето да стои съвсѣмъ право, съ малко искривяване въ тритѣхъ уклонения на позвоночный стълбъ, така щото корема му да не бѣде издаденъ напредъ, грждитѣ да бѣдатъ на сѣщата линия съ корема или по-добрѣ малко издадени напредъ, рамената да стоятъ назадъ, гърба да бѣде равенъ, и брадника да бѣде превитъ къмъ гушата.

Въобще неправилното положение, въ което дѣцата се оставятъ да ходятъ е това: корема издаденъ напредъ, ра-

мената испъкнати, прегърбени, главата оставена назадъ и долната челюстъ издадена напредъ.

Въ нормалното си състояние, едно дѣте ако се положи до единъ вертикаленъ зидъ, отъ главата до петитѣ гърба му трѣба да се допира у зида, малко правнина да остава само на врата, пояса и краката.

Трѣба прочее да се привикнатъ дѣцата да зематъ и пазятъ това нормално стояние.

Въ засѣданието (когато сѣдятъ), има два случая, едина когато дѣтето има отпредъ си маса или друго нѣщо, на което се подпира като чете или пише или пакъ отпредъ си нѣма на какво да се подпира. И въ двата случая, трѣба да бѣде така сѣднело щото най малко двѣтѣ трѣти отъ кълкитѣ да се подпиратъ на сѣдалището. Поясната частъ на тѣлото да бѣде малко сгърбушена отъ задъ, а никоги куха. Когато въ засѣданието, човѣкъ си извива поясната частъ на обръчъ, това извивание е твърдѣ затруднително, защото се искривяватъ бедрата на горѣ и напредъ, а пакъ рамената трѣбало би всегда да се държатъ назадъ. Ако ли имаме маса отпредъ си, освѣнъ горѣ поменатитѣ условия, трѣба двата лактя и ржката отъ лактя до края да се подпиратъ право върхъ масата, така щото тѣлото да има четири подпорки, двѣ долни и двѣ горни. Това положение напомня стоянието на четвероножнитѣ, които иматъ четири подпорки, та ако и да стоятъ повече време прави, у тѣхъ никоги не се случавя искривявание въ позвоночный стълбъ.

Когато се пише, трѣба да се отбѣгва навежданието на тѣлото къмъ една или друга страна, както се препоръчвало криво отъ нѣкои лоши правилници. По английскій почеркъ, трѣба книгата да се държи въпрѣки така полегато както писмото е начертано; въ правий почеркъ, въ свързаний и полегатий почеркъ, книгата може да се държи паралелна къмъ края на масата. Полѣгатото държане на книгата докарва искривявание на главата къмъ лево. За това правия почеркъ и правото държане на кни-

гата се предпочитатъ отъ полъгатия почеркъ и полъгатото държание на книгата.

Но тъй като много време ще трѣба да се измине до-дѣто да се преобразува английския почеркъ, то трѣба да се предвиди и за двата случая: правъ почеркъ съ право държание книгата; полегатъ почеркъ съ полегато държане книгата и за двата случая се изискватъ четри равни подпорки за сѣдалището и за ржцѣтъ.

Неудобството което произлиза отъ навежданието на главата и отъ което направлението на двѣтъ очи трѣба да бѣде паралелно по направлението на писмото, то това направление като е не пълно, и искривяването на тѣлото става значително, защото то докарва извиванието на бедрата (легая) искривяване на ребрата.

Така едно дѣте, което почва да пише, не трѣба да се остава редовно въ едно сѣдание да пише повече отъ 40 минути на редъ. И найповечето въ засѣданието дѣтето като е принудено да сѣди право то се облѣга и на двѣтъ си бедра, а особено това се случавя въ момичета, които може би по причина на фустата си не могатъ да се крепятъ ту на една ту на друга страна; трѣбало би да ставатъ чести променения въ тѣлостоянието.

Лѣгналото положение decubitus трѣба да бѣде свободно. Отъ лѣгналото хоризонтално положение не ставатъ искривявания. Трѣба да се поржчва на дѣцата да спятъ на всичкитъ си страни, на гърба си, на корема си, главата подпрѣна врѣхъ ржката превита. Освѣнъ въ голѣмитъ студове, другъ пжтъ държанието на ржцѣтъ подъ покривката освѣнъ дѣто нѣма никакво преимущество но е даже и вредително.

Тѣлеснитѣ упражненія. Всичко, което се отнася до гимнастиката, се намира въ нарочно за това съставенитѣ правилници, за които остава особно да се пише. Тука ние ще се занимаемъ за игритѣ, пѣнието, ходението и тичението.

Игритѣ. Не е истина дѣто се вѣрва че дѣцата естествено играятъ и че тѣ доброволно не очаквано си измислюватъ такива игри каквито искатъ. Дѣцата играятъ такива игри които естествено се учатъ по традиции, и повечето игри които са останали не са съвсѣмъ добритѣ; повечето отъ тѣхъ изчезнали по нѣмание мѣсто, оставени на само себѣ си, дѣцата не знаятъ освѣнъ да се капичкатъ, да се мушкатъ и да се ритатъ; тѣ обичатъ най неправилнитѣ викове, и най страннитѣ тѣлесни движения биватъ подражавани.

Ако въ тая естествена (анархия) безредица се тури малко редъ и смисълъ, рекреациитѣ биватъ ползователни.

Игранието на кегли, скачанието на дължина и на височина, скачанието на въже не трѣба да бжде играчката само на момиченцата, ракетитѣ, гюллета, балонитѣ, игритѣ съ тичение. Безъ съмнение не трѣба игритѣ да се налагатъ на дѣцата; но щомъ се намери благовременно било по причина на безредица, било по досаждение, може да се предложи скачанието, балона, тичението, сформириванieto на редове тичешкомъ или всяко друго редовно упражнение, даже и расходката на редове споредъ гимнастическитѣ правила. Означаватъ нѣкои училища, дѣто по причина на добръ организованиитѣ игри, здравieto на дѣцата е изрядно.

Освѣнъ кратритѣ почивки отъ 5 до 15 минути, всякий день трѣба да има една рекреация наймалко отъ единъ часъ. Гимнастическитѣ и военнитѣ упражнения, ходанieto на расходка или тичението изискватъ тоже единъ цѣлъ часъ; по всяко едно добръ разбрано тѣлесно възпитание, за ржчнитѣ упражнения сѣкий день изисква се наймалко два часа. Повечето гигиенисти изискватъ за тѣлеснитѣ и ржчнитѣ упражнения, да се употребява половината време отъ пребиванието въ училището.

По злощастие, нито миѣнията, нито силитѣ на публиката са приготвени на това преобразование, което въ другитѣ страни е въведено, и което ще даде на правитѣ единъ поенергиченъ отпечатъкъ и ще направи да се уважаватъ

ржчнитѣ занаяти. Трѣба прочее да се расчита на правилата и администрацията за да се извлече повѣзможностъ най добрата полза отъ положението. Цѣльта на писаното до сега и на това което ще слѣдва исклучително е за такава една необходимостъ.

Умствениото упражнение. Най гибелното заблуждение по учението е да се вѣрва че времето употребено за научванието на едно нѣщо е съразмѣрно съ наученото, т. е. колкото подълго време се чете непрекъснато толкова повече се научавало. Трѣба да се знае че, мозъка, както всичжитѣ други органи има една граница на работенне, която граница не може безопасно да се превииши. Приематъ въобще че единъ младъ чловѣкъ на 20 годишна възраст, способенъ, не може да се занимава съ внимание и да може да се ползува, повече отъ осемъ часа на день. Премине ли тая граница кжсно или рано той ще заплати съ уморявание, съ малокръвие или съ конжестия на кръвѣта въ мозъка, ще има отвращение или неще може да работи.

Въобще и тая граница (осемъ часа) всякой не може да я достигне; тя трѣбва за умѣренно да се намали съ два часа, и ако се наложи повече отъ това то е чиста загуба.

Отъ началото още на умствений животъ, да се зематъ добри навици, да си знае човѣкъ работата, въ това се състои тайната на една добра метода на учение, каквото и да е претварванието на программитѣ и испититѣ, тѣ са въпроси които ние не щемъ да разискваме тука.

Въ първо началнитѣ училища има три часа класно занимание заранѣта и три вечерѣта. Съкъ единъ часъ трѣба да бжде пресеченъ съ една кратка рекреация.

Траянието на едно класно упражнение съ прелими, нарнитѣ и запитванията, които обема, не трѣба да надминува половинъ часъ въ първоначалнитѣ отдѣления, три четвърти отъ часа въ срѣднитѣ класове и единъ часъ въ горнитѣ класове.

Вънъ отъ опрѣдѣленитѣ часове на класа, не трѣба да се даватъ излишни длѣжности и това правило да не може да се разваля освѣнъ въ извънредни случаи отъ инспектора.

Сутренното занимаване се предпочита отъ вечерното.

Никакъ не е преимущественно да се принуждаватъ дѣцата много малки да се занимаватъ умствено. Ако едно дѣте при родителитѣ си до 10-та година, може да се научи само да чете и писва, то лесно ще може да свати ужъ изгубеното време и ще спечели, напротивъ, повече желание за учение и ще си запази здравието.

Едно дѣте по малко отъ 12 години трѣба да спи най-малко деветъ часа, а по голѣмо отъ 12 години да спи осемъ часа. Има исключения, за деликатнитѣ дѣца позволява се да стоятъ въ лѣглото си отъ 10 до 11 часа, по лѣкарски съвѣти, но всякоги по добръ е дѣтето щомъ се сабуди да става отъ лѣглото си.

Ваканцитѣ. Въ дѣйствителностъ една година има 214 работни дни, 151 неравно распрѣдѣлени вакантни дни. Отъ преди избора на ваканцитѣ е ставалъ безъ да се зематъ въ съображение игиената и тѣхната полза за ученицитѣ.

Въобще уцѣняватъ че два мѣсечнитѣ непрекъснати ваканции са дълги и разлѣняватъ ученицитѣ, като имъ изгубватъ навика и вкуса за работаннето.

Много игиенисти мислятъ че една голѣма ваканция отъ единъ мѣсець въ най топлото време прѣзъ годината, е достаточна съ други малки ваканции останали по предание.

Не е никакъ удобно, прѣзъ топлитѣ времена на годината, да се правятъ испити, конкурси, съ една речъ да се правятъ голѣми умствени усилия.

Но важни и явни общественни съображения се противни до новъ редъ, на всяко важно преобразование по това, и ние се ограничаваме само да обърнемъ вниманието на публиката върхъ тая точка. (Слѣдва)

Извѣстния Французски учень Господинъ Л. Пастьоръ (Pasteur) е направилъ въ Парижската медицинска Академия, въ звѣданието отъ 15/27 Октомврий т. г. слѣдующитѣ съобщения.

Способъ да се предвари бѣса подиръ ухапване.

Предпазванието отъ бѣса, тъй както го изложихъ въ по предишнитѣ си ноти въ мое име и въ името на моитѣ сътрудници, съставляваше наистина единъ дѣйствителенъ напредѣкъ въ изучаванieto на тѣзи болѣсти, напредѣкъ обаче повече наученъ отъ колкото практиченъ. Неговото приложение излагаше на случайности. Върху двадесетъ кучета лѣкувани, азъ не бихъ можалъ да отговоря че ще направя непрехватливи отъ бѣсъ повече отъ петнадесетъ или шестнадесетъ.

Отъ друга страна бѣше полезно да се довърши лѣкуванието съ едно послѣдно твърдѣ заразително присаждане, присаждане на контролна зараза (virus), за да се потвърди и заякчи непрехватливото състояние. При това благоразумието изискуваше да се запазятъ кучетата въ наблюдение въ течение на едно време по дълго отъ онова на инкубицията *) на болѣстѣта произведена чрезъ прямото присаждане на послѣдната зараза. Прочее' по нѣкога се изискуваше време не помалко отъ три до четири мѣсеца за да можемъ да се увѣримъ за непрехватливото състояние противъ бѣса.

Такива изисквания бихъ много ограничили приложението на способа.

Най послѣ, способа мѣчно би се удалъ да се приложи веднага, условие изисквано отъ случайноститѣ и непредвиджанието на бѣсни ухапвания.

Трѣбаше прочее по възможности да се дойде до единъ

*) Инкубация се нарича времето, което се минава отъ като една зараза се вмѣкне въ тѣлото, до като се прояви свойственната болѣстъ.

способъ по бързъ и въ състояние да даде една сигурностъ, азъ бихъ дързналъ да кажа съвършенна върху кучетата.

Преди да се достигне този напредъкъ, какъ бихме могли да дързимъ да си позволимъ нѣкакъвъ опитъ върху чловѣка?

Слѣдъ опити, тѣй да кажа безчисленни, азъ достигнахъ до единъ способъ предохранителенъ и бързъ, чийто успѣхи върху кучетата са вече доста многобройни и сигурни за да имамъ довѣрие въ общото му приложение на всичкитѣ животни и на самия чловѣкъ.

Този способъ се основава на слѣдующитѣ факти:

Присажданieto у единъ домашенъ заякъ чрезъ трепанация ¹⁾, подъ *diga-mater* ²⁾, на единъ рабически (бѣсенъ) грѣбначенъ мозъкъ на куче хванато отъ бѣсъ, произвежда винаги бѣсъ въ тези животни слѣдъ една инкубация въ среднѣ число отъ около петнадесетъ дни.

Ако се предаде зараза отъ този първий заякъ на вторий, а отъ него на третий и тѣй нататъкъ, по горния способъ на присаждане, незабавно се явява едно все по силно стремление къмъ намалѣване времето на инкубацията на бѣса у зайци послѣдователно присадени.

Отъ двадесетъ до двадесетъ и петъ предавания отъ заякъ на заякъ, срѣща се трайностъ на инкубацията отъ 8 дни, която се задържа въ течение на единъ новъ редъ отъ 20 до 25 предавания. Послѣ се достигва една трайностъ на инкубацията отъ 7 дни, която се задържа съ една чудна редовностъ въ продължение на новъ периодъ предавания, които достигатъ дору до деветдесетъ. Поне за сега съмъ достигналъ до това число, и едва се показва по настоящемъ стремление къмъ инкубация по малка отъ 7 дни.

1) Операция, която състои въ произвеждане на една дупка въ нѣкоя костъ посредствомъ единъ видъ свредель.

2) Най дебелата ципа на мозъка.

Този родъ опити, наченати въ Ноемврий 1882. траятъ вече отъ 3 години, безъ да се е прекъсналъ нѣкога редътъ и безъ да се е прибѣгнало къмъ друга зараза, освѣнъ оная на зайци послѣдователно умрѣли отъ бѣсъ. Слѣдователно, много е лѣсно да имаме винаги на разположение въ течение на дълго време съвършено чиста зараза отъ бѣсъ винаги или почти винаги еднородна. Тука е *практически* взелъ на способа.

Гръбначнитѣ мозъци на тѣзи зайци са рабически въ всичкото имъ пространство и съ постоянна заразителностъ.

Ако се отрѣжатъ отъ тѣзи мозъци парчета отъ нѣколко сантиметра, като се запази колкото е възможно повече чистота, и се окачатъ въ сухъ въздухъ, заразителността имъ ослабва малко-по-малко, докѣто най-послѣ съвършено изчезне. Времето, въ което заразителността изчезва, различава споредъ дебелината на парчетата, най-паче споредъ външната температура. Колкото температурата е по-ниска, толкова заразителността е по-трайна. Тѣзи резултати съставляватъ *научната* точка на способа.

Веднѣжъ тѣзи факти положени, ето срѣдство какъ да се направи едно куче неприхватливо отъ бѣсъ въ едно време сравнително кжсо.

Въ единъ редъ стѣкмата, въ които въздуха се държи сухъ посредствомъ парчета потаса турени на дъното, окачаме всѣкий день по едно парче прѣсенъ рабически мозъкъ на заякъ, умрѣлъ отъ бѣсъ, който се е развилъ слѣдъ 7 дневна инкубация. Всѣкий день сжщо присаждаме подъ кожата на кучето една пълна серинга Правацъ стерилизованъ буионъ, въ който сме разбъркали едно малко парче отъ сушенитѣ мозъци, като начнемъ отъ най-стария по рѣда, за да сме сигурни, че това вещество не е никакъ заразително. Освѣтляваме се въ това отношение чрезъ предварителни опити. Въ слѣдующитѣ дни оперираме по сжщия начинъ съ по прѣсни мозъци, отдѣлени отъ двудневно разстояние, до кѣтъ достигнемъ до послѣдния твърдѣ

заразителенъ мозъкъ туренъ само отъ единъ до два дѣня въ стѣклото.

Тогавъ кучето става неприхватливо отъ бѣсъ. Може да му се присади рабическа зараза подъ кожата, или даже и на повърхността на мозъка чрезъ трепанация, безъ да се произведе бѣсъ.

Съ този способъ азъ бѣхъ достигналъ да имамъ петдесетъ кучета отъ разна възраст и порода неприхватливи отъ бѣсъ, безъ да съмъ срѣцналъ по нѣ една несполука, когато ненадѣйно се явиха въ моята лаборатория на 6-й Юлий т. г. три лица идущи отъ Алзасъ:

Теодоръ Вонъ, бакалинъ отъ Мейсенготъ близо до Шлещадъ, ухапанъ на ржката (bras) на 4 Юлий, отъ собственното му куче, което било побѣснѣло.

Иосифъ Мейстеръ, 9 годишно момче, ухапанъ също на 4 Юлий въ часа 8 рано, отъ същото куче. Това дѣте тръпнато отъ кучето, носеше множество рани, на ржката, на подбедрията, на бедрата, нѣкои отъ тѣхъ бѣха дълбоки тъй щото му припътствуваха даже на вървежа. Поглавнитѣ отъ тѣзи ухапвания биле пригорѣни, само 12 часа слѣдъ случката, съ карболова киселина, на 4-й Юлий въ часа 8 вечеръ, отъ Докторъ Веберъ отъ Вилле.

Третята личностъ, която не бѣше ухапана, бѣше майката на малкия Иосифъ Мейстеръ.

При вскритието трупа на кучето, убито отъ своя ступанинъ, намѣрили стомаха му пълненъ съ сѣно, слама и клечки. Кучето било дѣйствително бѣсно, Иосифъ Мейстеръ билъ вдигнатъ отдолу му покритъ съ лиги и крѣвъ.

Г. Вонъ имаше силни натѣртвания на ржката, но той ма увѣри че ризата му не била продупчена отъ зѣбитѣ на кучето. Той като нѣмаше нищо опасно, азъ му казахъ че може да си трѣгне въ същия дѣнь за Алзасъ, което и стори. Но запазихъ при мене малкия Мейстеръ и майка му.

Недѣлното засѣданіе на Академцията на наукитѣ ставаше именно на 6-й Юлий; азъ видѣхъ тамъ нашия

събратъ Г. Докторъ Вюлпианъ, комуто разказахъ случката. Г. Вюлпианъ, а тъй също и Докторъ Гранше, професоръ на Медицинския факултетъ, имаха любезността да дойдатъ веднага да видятъ Иосифа Мейстера и да констатирайтъ състоянието и числото на ранитѣ му. Тѣ не бѣха по-малко отъ четиринадесетъ.

Взглаголетѣ на нашия ученъ събратъ и на Доктора Гранше бѣха, че споредъ голѣмината и числото на ухапванията Иосифъ Мейстеръ бѣше фатално изложенъ да бѣде хванатъ отъ бѣсъ. Тогава съобщихъ на Г. Вюлпианъ и на Г. Гранше новитѣ резултати, които бѣхъ добилъ подиръ съобщението което бѣхъ челъ въ Копенхагенъ, преди една година.

Смъртъта на тсва дѣте като се показваше неизбежна, азъ се рѣшихъ не безъ голѣми и жестоки грижи, като може чловѣкъ лесно да си помисли, да опитамъ у Иосифа Мейстера, способа, който винаги бѣше успѣлъ у кучетата.

Наистина, моитѣ петдесетъ кучета не бѣха ухапани преди да произведа тѣхното непрехватливо състояние противъ бѣса; но азъ знаехъ че това обстоятелство можеше да се отстрани отъ моитѣ грижи, защото азъ бѣхъ добилъ вече непрехватливо състояние противъ бѣса въ голѣмо число кучета подиръ ухапване. Тази година членоветѣ на Комиссията на бѣса станаха свидѣтели на този новъ и важенъ напрѣдъкъ.

Слѣдователно, на 6-й Юлий въ часа 8 вечеръ, шестдесетъ часа слѣдъ ухапванието отъ 4 Юлий и въ присутствието на докторитѣ Вюлпианъ и Гранше, присадахме въ една сгънка направена на кожата отъ правата страна на корема на малкия Мейстеръ половинъ серинга Правацъ отъ мозъка на единъ заякъ умрѣлъ бѣсенъ на 21 Юний и запазенъ (мозъка) отъ тогава въ едно стѣкло съ сухъ въздухъ, т. е. отъ петнадесетъ дни.

Въ слѣдующитѣ дни направихме нови присаждания, все на сѣщото мѣсто, условията на които излагамъ тукъ:

Часа			Половинъ серинга П р а в а ц ъ					
На 7	Юлий	9 рано	мозъкъ	отъ	23 Юний	Мозъкъ	отъ	14 дни
На 7	"	6 вечеръ	"	"	25 "	"	"	12 "
На 8	"	9 рано	"	"	27 "	"	"	11 "
На 8	"	6 вечеръ	"	"	29 "	"	"	9 »
На 9	"	11 рано	"	"	1 Юлий	"	"	8 »
На 10	"	11 рано	"	"	3 "	"	"	7 "
На 11	"	11 рано	»	"	5 "	"	"	6 "
На 12	"	11 рано	"	"	7 "	"	"	5 "
На 13	"	11 рано	"	"	9 "	"	"	4 »
На 14	»	11 рано	"	"	11 "	"	"	3 "
На 15	"	11 рано	»	"	13 "	"	"	2 "
На 16	"	11 рано	"	"	15 "	"	»	1 "

И тъй азъ направихъ 12 присаждания въ 10 дни. После ще кажа че и по малко число присаждания щѣха да бждатъ достаточни. Но разбира се въ това първоопитване азъ трѣбваше да дѣйствувамъ съ особено внимание.

Съ разнитѣ употребени мозъци присадихме чрезъ трепанация два заяка, за да слѣдимъ заразителното състояние на тези мозъци.

Наблюдението на зайцитѣ ни позволи да забѣлѣжимъ че мозъцитѣ отъ 6, 7, 8, 9, 10 Юлий не бѣха заразителни, защото тѣ не направиха зайцитѣ да побѣснеятъ. Мозъцитѣ отъ 11, 12, 14, 15, 16 Юлий бѣха заразителни и заразителната материя въ тѣхъ се намираше въ размѣри все повече и повече силни. Бѣса се яви слѣдъ 7 дневна инкубация у зайцитѣ отъ 15 и 16 Юлий; слѣдъ 8 дневна у ония отъ 12 и 14; слѣдъ 15 дневна у ония отъ 11 Юлий.

Въ послѣднитѣ дни, слѣдователно, азъ бѣхъ присадилъ на Иосифа Мейстера най силната зараза, оная на кучето усилена отъ многото преминування отъ заякъ на заякъ, зараза която произвежда бѣсъ въ тези животни слѣдъ 7 дневна инкубация а въ кучетата слѣдъ 8 или 10 дневна. Азъ бѣхъ насърденъ въ това предприятие отъ това,

което бѣше се случило съ 50-тѣ кучета, за които говорихъ.

Като се добие неприхватливото състояние, може безъ никакво неудобство да се присади най силната зараза и въ какво да е количество. Винаги ми се указва че то нѣма друго дѣйствие освѣнъ да затвърди неприхватливото състояние противъ бѣса.

Прочее, Иосифъ Мейстеръ се отърва не само отъ бѣса който щѣха да произведатъ ухапванията, но и отъ ония който му присадихъ за да провѣря неприхватливостта му, бѣсъ по силенъ отъ оний на уличнитѣ кучета.

Окончателното твърдѣ заразително присаждане има още и удобството да прекрати страха за слѣдствията на ухапванията. Ако бѣса щеше да избухне, той трѣбваше да се яви по скоро отъ една силна зараза, отъ колкото отъ оная на ухапванията. Още отъ средата на Августъ азъ глѣдахъ съ довѣрие бѣдащето на здравието на Иосифа Мейстера. Днесъ още, слѣдъ истичанието на три мѣсеца и три недѣли отъ случката, здравието му е напълно удовлетворително.

Какъ трѣбва да си истълкуваме новия способъ, който ви изложихъ за предвѣрване отъ бѣса слѣдъ ухапване? Нѣмамъ намѣрение да тълкувамъ днесъ напълно този въпросъ. Ще се ограничи само въ нѣколко предварителни подробности, отъ които ще се разбере смисълъта на опититѣ които слѣдвамъ, съ цѣлъ да подкрѣпа понятията върху най доброто отъ всичкитѣ възможни тълкувания.

Като се отнесемъ до способитѣ за постепенното ослабване на смъртнитѣ зарази и предохранението което може да се извлѣче отъ него ; като е дадено, отъ друга страна, влиянието на въздуха въ ослабванието на заразитѣ, първата мисль която ни иди на ума, за да си обяснимъ ефектитѣ на способа, е че стоението на рабическитѣ мозъци въ сухия въздухъ намалѣва постепенно силата на заразителността на тѣзи мозъци докѣто най послѣ я унищожатъ.

Отъ това бѣхме се изложили да върваме че предохранилния способъ, за който ни е думата, се основава на употреблението на зараза отпървомъ безъ значително дѣйствие, послѣ слаби и сетнѣ все повече и повече заразителни.

Ще покаже послѣ че фактитѣ не са съгласни съ този начинъ на глѣдanie. Ще докаже че закъсняванията день по день въ продължителността на инкубацията на присаждения бѣсѣ въ домашнитѣ зайци, както казахъ по горѣ, за опитване заразителното състояние на исушенитѣ въ въздуха грѣбначни мозъци, са слѣдствие на количественото намаляване на рабическата зараза, която се намира въ тѣзи мозъци, а не слѣдствие на намаляване на нейната заразителность.

Може ли да се допустне че присаждаването на една зараза винаги еднакво силна, би могла да произведе неприхватливо състояние противъ бѣса, ако се употребява въ твърдѣ малки количества, не всѣкодневно растящи? Това е едно тълкование на фактитѣ на способа който изучавамъ отъ опитна точка зрѣния.

Може да се даде и друго тълкувание на новия способъ, тълкувание наистина твърдѣ странно на първъ погледъ, но което заслужва всичко внимание, защото е въ съгласие съ нѣкои резултати вече познати, които ни представяватъ явленията на живота у нѣкои долни животни а особено у разни болѣродни микроби.

Много микроби се показватъ да раждатъ въ тѣхнитѣ култури вещества които иматъ свойство да вредятъ на собственното имъ развитие.

Отъ 1880 год. азъ начнахъ да пслѣдвамъ за да докажа че микроба на кокошата холера трѣбва да произвежда единъ видъ отрова за себе си. Азъ не можихъ да успѣя да представя на явѣ съществуването на едно такова

вещество, но мисля днесъ че това изучавание трѣбва да се започне и азъ, колкото се отнася до мене, не ще се оставя като се работи въ присѣствие на чистъ газъ въгленна киселина.

Микроба на свинската червеница [rouget du porc] се отхранва въ разни бульони; но количеството което се образува отъ него е тѣй слабо и тѣй скоро се спира въ своя размѣръ, щото едва понѣкога културата се явява подъ видъ на слаби копринени вълни, вжтрѣ въ хранителна среда. Като че ли веднага се ражда едно вещество, което спира развитието на този микробъ, билъ той култивиранъ въ сношение съ въздуха, или въ празнина.

Г. Роленъ, бивший мой препараторъ, а днесъ професоръ на факултета въ Лионъ, доказва въ забѣлжителната си теза, която поддържа въ Парижъ на 22 Мартъ 1879 г. че при развитието на *Aspergillus niger* се произвежда едно вещество което спира отчасти образованието на този мухълъ, когато хранителната среда не съдържа желѣзни соли.

Възможно ли е щото това което съставлява рабическата зараза да е съставено отъ двѣ вещества различни, че освѣнъ онова което е живуще и способно да се развива въ нервния системъ, да има друго, не живуще, което има свойство, когато е въ извѣстенъ размѣръ, да спира развитието на първото? Въ едно ближно съобщение ще испитамъ опитно съ всичкото заслужено внимание това трето тълкувание на предохранителния способъ отъ бѣса.

На свършване ще забѣлѣжа че най сериозния отъ въпроситѣ за рѣшение въ тая минута е може би да се забѣлѣжи времето което се е минало отъ ухапването до началото на лѣкуваннето. Това време за Иосифа Мейстера бѣше два дни и половина. Но трѣбва често да се очакваме то да бѣде и по дълго.

Миналия вторникъ, 20 Октомврий, съ задължителното

присъствие на Г. Г. Вюлпианъ и Гранше, азъ бѣхъ принуденъ да начена да лѣкувамъ единъ младъ 15 годишенъ момъкъ, ухапанъ преди 6 цѣли дни и на двѣтъ ржцѣ, въ съвършенно тежки условия.

Азъ ще побързамъ да извѣстя Академията какво ще се случи съ това ново опитване (това съобщение се перъщнало отъ страна на продължителни ржкоплескания).

De l' ostéomyélite insidieuse

(ПОТАЕНО ВЪСПАЛЕНИЕ НА КОСТНИЙ МОЗЪКЪ).

Съвременнитѣ трудове, врѣхъ остро и врѣхъ продължителното въспаление на костний мозъкъ, рѣшително освѣтлиха въспаленията на костната система. Професоръ Trélat, живо обърна вниманието на патологиститѣ врѣхъ една особенна форма доста обикновена, но чисто не забѣлѣзана преди него. Той показа че, въ време на растението, костъта по нѣкога се въспаля, не сжщо така както въ неограниченото гнойно въспаление на костната ципа, но подъ единъ твърдъ остъръ, потаентъ, торпиденъ (медленъ), безъ шумъ начинъ и при това причинява твърдъ тежки безредици въ тканъта на доконечната костна областъ. Тая болѣстъ, малко или подобръ не е описана, — или просто не добръ классирана, — ние набързо и въ кратцѣ ще опишемъ, споредъ съобщението на Г. Trélat въ първия френский хирургический конгресъ, по тезата на единъ отъ неговитѣ ученици, докторъ Ивановъ, и по два случая, които наблюдавахме.

I.

Клиническият типъ, почти всякоги е еднакъвъ: Въ времето на растението, по често въ момчета, и обикновенно слѣдъ единъ троматизмъ (ударвание), едно преувеличено уморяване, случавъ се въ единъ отъ дългитѣ кости на членовѣтъ, напримѣръ въ голѣмата свирка, особено къмъ долния му край, една болка, отъ началото слаба и кратковременна, но отпослѣ силна и продължителна; слѣдъ малко тя се съсредоточавъ въ една доста ограничена точка, въ доконечната областъ, дѣто натисканieto причинява твърдѣ голѣми болки; тогава се явява подуване; костъта се показва задебеляла, подигната съ единъ видъ костно подуване съ равна повърхность или покрито съ нѣколко негладкости. Увеличаванieto не се забѣлѣзва всякоги на първъ погледъ; компаса (пергеля), за измѣрванieto на дебелинитѣ, когото препорѣчва Г. Trélat, въ тоя случай може полѣзно да ни послужи; той показва, почти съ една математическа точностъ, разликата въ диаметра на болната и на съответствующата здрава костъ.

Въобще, кожата и подкожната клетчатъа тканъ биватъ здрави; нѣма нито отекъ, нито нѣкоя извънредна краска, едвамъ се забѣлѣзва по нѣкога единъ лѣкъ степенъ топлина въ кожицитѣ (оболочкитѣ); при това, отпослѣ, може да се набере гной, който растроива и подкопавъ единъ или много фистули. Често се случавъ по съседство въспаление въ ближната ставъ. Г. Trélat настоява още че става твърдѣ явно истъняване на мишицитѣ и тая атрофия се забѣлѣзва не само въ оная частъ, дѣто е болната костъ, но връхъ цѣлия членъ. Най сѣтнѣ, и това е важното, това подуване, тая въ едно мѣсто ограничена болка, това истъняване на мишицитѣ, дохождатъ съ единъ торпиденъ (медленъ) начинъ, потаено, безъ да има трескаво състояние; това съставлява едно въспаление на костния мозъкъ съ единъ ходъ сжщественно полуостъръ.

Анатомическото изслѣдване на болната страна показва че костната ципа често бивъ малко повредена въ повърхностнитѣ си слоеве, но вътрѣшното, дълбокото лице бивъ всякоги малко слепено, задебелело, умѣкнало и лесно се отлепя; костъта като се открива бивъ червена или има винена краска, шюплива, и лѣсно се троши; Хаверсовитѣ каналчета биватъ увеличени, пълни съ разширени сждове и съ мозъкъ (пикъ) випкнатъ (инфилтриранъ) отъ зародиши на първоначални частици. Въ нѣкои случки, поврежданията биватъ по го-

лѣми, по нѣкоги се намиратъ голѣми кухни (галереи) покрити съ диво месо (*bourgeon charnu*), кухни пълни съ гной, и по нѣкоги се намира умъртвена костъ. Г. Trelat намѣрилъ такава една секвестрирана костъ на величината на единъ пусъ (дюймъ) въ долний край на голѣмата свирка повредена отъ потаено мозъчно възпаление.

Записката на Г. Trelat съдържа три наблюдения, въ които най-явно се намиратъ, органическитѣ болки, подуването на костъта, атрофията на мишицитѣ, торпидний (медлений) ходъ и тия анатомически повреждени. Г. Н. Ивановъ, въ своята теза, прибавя два други факта взети отъ хирургическата клиника на Gosselin и два други отъ James Paget. Ние вѣрваме че построги внимателни издирвания въ наблюденията болѣститѣ подъ названието: *osteite douloureuse chronique* (болѣзненно хроническо възпаление на костъта), (гноенъ цирръ) (*abcès*), веремъ (*Tuberculose*) или *Syphilis* (френга) на коститѣ би се открило *osteomyelitis* (въспаление на костния мозъкъ).

Дѣйствително, въ тезата на Goulay, се намиратъ такива наблюдения, които много приличатъ на болѣстъта описана отъ професора Trelat. Ние ще споменемъ само първата: Едно 16 годишно момче, обикновено съ добро здравие, легко си навяхва крака; слѣдъ нѣколко дни, крака въ глезенната областъ се подува и става силно болѣзненно; болкитѣ се усилватъ и слѣдъ шесть мѣсеца, болния се показва на Г. Duplay, който намира едно равномерно подуване въ долния край на голѣмата свирка; въ едно ограничено мѣсто, отгоръ, вътрѣшния глезенъ, той намира че при натисканieto се причиняватъ силни болки; и при това има самородни и стрѣлящи болки, всичкитѣ тия симптоми (признаци) се развили потаено, безъ да се забѣлѣжи началото (безъ да се усѣти), безъ трескаво състояние. При лѣкуването се открива, подъ задебелелата костна ципа, костъта неравна, разредена въ повърхността си, и не съдържа нито гной, нито мѣстни нарастаци (*fongosités*).

Ние можемъ да споменемъ още много примѣри, отъ наши двѣ наблюдения: въ едно дванадесетъ годишно момченце, въ едно осемъ годишно момиченце, ние видяхме развиванieto на отекъ отъ 6 до 8 сантиметри; въ първото, на долния край на голѣмата свирка (*tibia*), въ другото въ горния край на сжщата костъ. Отека, вслѣдствие на лекъ ударъ, бѣше се развила полека, полуостро, безъ замечателна възпалителна реакция. При натисканieto се причиняваха силни болки особено въ една опрѣдѣлена областъ, въ най издадената точка на отека. Като се разрѣза костната ципа откри се една съ винена крачка, разрѣдена, лѣсно трошима, и пекухтяла костъ, на която пекухтитѣ малки галерийки бѣха покрити съ диво месо (нарастѣци).

II.

Не може да се откаже съществуването на такъв единъ клинически типъ; но въ сжщностъ, при опрѣдѣляването на тая болѣстъ се срѣщатъ забърквания. Г. Trelat открито говори че, като приема тая болѣстъ за бациларна, той не смѣе да потвърждава какъвъ е патогенически микробъ. Да ли той е отъ сжщия видъ на *Staphylococcus* който се намира въ остро то възпаление на костний мозъкъ, или пакъ не е ли такъвъ, като бацила на туберкулозиса? До сега не е сполучено развѣжданieto на тоя микробъ и съ микроскопа нищо не може да се открие.

Твърдѣ мжно е да се приеме еднаквостъ въ произхождението на остро то мозъчно възпаление на коститѣ съ потаеното възпаление на костний мозъкъ. Какъ и подъ влиянието на какви причини *Staphylococcus aureus*, обикновено толкова грубъ въ обладаването си, бива тъй безъ шумъ и потаенъ? Защо, въ първия случай, той отровва цѣлия организмъ, додѣто напротивъ, въ втория, той опрѣделено дѣйствува тамъ, дѣто паразитарното поселение се развило? Това е твърдѣ странно!

Не се ли забѣлѣзва въ тоя въпросъ, едно развиване подобно на това, което се срѣща въ съвременнитѣ издирвания върхъ възпалението на клѣтъчната ткань? *Phlegmon aiguë*, *abcès chaud*, казватъ че е причиненъ отъ единъ гноепроизводителенъ *Staphylococcus*; трѣба ли да заключимъ, че и *abcès froid* е причиненъ отъ сжщия микробъ? Нѣкои патологисти са мислили така и, споредъ тѣхъ, отъ числото на зародилитѣ зависи слабия или силния възпалителенъ процесъ. Това е възможно, и така разбрано *abcès froid* може би да се намира; но обикновенното *abcès froid*, клиническото, това което по-често се случаватъ, е причинено не отъ единъ гноепроизводителенъ *staphylococcus*, но отъ бацила на туберкулозиса.

Това сжщото ли се случаватъ и съ костнитѣ възпаления? Да ли и „костния циръ“ е причиненъ отъ *staphylococcus aureus*, а пакъ хроническото или потаеното мозъчно възпаление на костъта е слѣдствие на коховия бацилъ? Trelat е наклоненъ на това мнѣние и то ни увлича. Но въ тоя случай, „автономията“ на полуостро то мозъчно възпаление на костъта много се излага и ние не ще знаемъ, какъ да я отдѣлимъ отъ нѣкои отряди на болѣститѣ, тъй добръ раздѣлени въ нашитѣ патологии. Клиниката и патологическата анатомия се подкрѣпятъ за да се вкара потаеното мозъчно възпаление на костъта

въ отдѣленieto на хроническото болѣзненно възпаление на мозѣка въ костѣта, което предшества повечето костни цирове. Отъ друга страна ние знаемъ, по новитѣ издирвания тия цирове са причинени отъ костния туберкулозисъ. Разумѣва се, че ние не считаме гнойливитѣ набралости, които произхождатъ отъ едно остро мозѣчно възпаление на костѣта.

Така ние мислимъ, опредѣлително, че най-близко сръдство свързва „гнойното костно възпаление“ описано отъ Duplay, хроническото болѣзненно костно възпаление, описано въ тезата на Golay, полуострото оконечно костно възпаление въ клиникитѣ на Gosselin, скритото умъртвяване костѣта описано отъ James Paget, и най-послѣ ще се приеме ли че различнитѣ тия названия са приспособени на разнитѣ видове отъ една и сѣща болѣсть, костната туберкулоза (костний веремъ). Не е ли казано че туберкулозното костно възпаление се случаваше повечето въ време на растението, вслѣдствие на едно ударение, и че то се характеризира въ началото съ едвამъ забѣлѣзани явления и развиванieto му е медленно, хода торпиденъ, потаенъ;“ тя се ограничава въ една точка на костѣта и поражда нагноени набралости и фистули; въ една неподвижна точка сѣществува една много или малко силна болка, която въ почиванieto изчезва и която съ натисканieto, съ усилванieto, съ ходенieto, съ едно продължително упражнение се увеличава.“

По естеството на тая болѣсть ако и да сѣществуватъ съмнения, то по лѣкуванieto не остава колебание; Езмарховий бинтъ се полага на болния членъ, кожата се разрѣзва така щото да може да се открие костната ципа, която по нѣкоги на гледъ се показва здрава, разрѣзва се и костната ципа, одира се и се разгледва повърхностѣта на костѣта, която въобще е червена или мѣрава, разрежена, лесно се троши и васкуларна; съ чука и дълбило то или съ нарочно за тая цѣль направени куретки (чистилки) пестивта се всичката повредена частъ на костѣта; и се спиратъ до здравото мѣсто, когато подъ инструмента се покаже една ткань съ твърдостъ и изгледъ нормални; налага се дна малка стегната повѣзка съ Иодоформъ или съ Sublimé, и обикновенно оздравяването е бързо.

Въ кратцетъ, сѣществува едно мозѣчно възпаление на костѣта съ потаенъ ходъ, на което възпаление причинитѣ още са тъмни и може би многочислени; то се постави въ костѣта и често причинява твърди дълбоки повреждания, додѣ страдающій се сѣти чрезъ такива угрожающитѣ признаци каквито се срещатъ въ *ostéomyélite phlegmoneuse*. — Заслугата на Т. Trelat е дѣто обърна вниманието върху тая болѣсть и показа, че съ торпидното развиванieto не е свър

зана на благосклонността а повреждането и ни научи рано да узнаемъ болѣстѣта, и слѣдователно овреме да дѣйствуваме, и да можемъ да я изучимъ по лесно и по сигурно. Paul Reclus *gasete Hebdomadaire* No 23 de 23 Octobre 1885). Д-ръ П.

ХОПЕИНЪ

(Hopéine)

Ново сънопроизводно лѣкарство, алкалоиденъ принципъ извлеченъ отъ хмѣла (humulus Lupulus).

I.

Хмѣла днесъ повече се употрѣблява въ пивоварницитѣ отъ колкото въ аптекиѣ. Той обаче има своята терапевтическа история и преди да се говори за новия сънопроизводенъ принципъ извлеченъ отъ него, добръ е да се упомѣне за неговитѣ предишни фармацевтически приложения относително сънопроизводното му дѣйствие.

Кодекса указва на една тизана (питие) отъ хмѣловъ цвѣтъ, 10 грамма на 1 литръ (1000 гр.) вода. Трусо и Пиду намиратъ че за да се добие кръвочистно (депуративно) дѣйствие (въ старитѣ кожни болѣсти и въ скрофулитѣ), трѣбва дозата да се въскочи на 30, 60 и 120 грамма за 1 литръ врѣла вода.

Кодекса е запазилъ сѣщо и алкоолическия екстрактъ, който се приготвява както опзи на сцилата (морски лукъ). Жанелъ го дава отъ 0,3 дециграмма до 2 грамма; Трусо и Пиду даватъ даже по-голѣми дози. Той се употрѣблява твърдѣ рѣдко.

Много по-често се дава *лупулинъ*, зърнестъ прахъ съ жълто-златна или портскалена боя, която почернява въ въздуха, когато приготвяватъ посредствомъ триение на хмѣловия цвѣтъ върху едно сито. Този прахъ се дава или чистъ или смѣсенъ съ захаръ, въ пакети отъ 1 граммъ до 6, 8 грамма, а даже и повече въ день.

Анализитѣ на лупулина са разногласни. Обаче трѣбва да се спомѣне за: лупулинъ или лупулина на Персонъ, вещество бѣло горчиво, кристализующе се, растопимо въ етеръ, хлороформъ, *sulfure de carbone*, теребентинно масло (*Fossagrides*). Това трѣбва да е

сжщото вещество, което Росбахъ и Нотнагелъ наричатъ лупулинна киселина.

Като физиологическо и лѣчебно дѣйствие, всички са говорили за противо-любострастнитѣ му ефекти, ние нѣма да настояваме върху това дѣйствие, нито пъкъ върху възбудителното апетита и стомаха-ческото дѣйствия. Но ние ще покажемъ какво говорятъ классицитѣ за дѣйствието му върху мозъка въобще и за сънопроизводното му дѣйствие въ частности.

Трусо и Пиду казватъ: „Лупулина минува като да има свойства сънопроизводни, при свойствата ароматически и подкрѣпителни...; въ силна доза той произвежда повдигания, виение свѣтъ, главоболие и други сънопроизводни явления (наркотизмъ).

Жанелъ казва: „миризливитѣ испарения на хмѣла са дѣйстви-телно сънопроизводни“. Перепра е узналъ че дългото стоение въ единъ хмѣленъ дюгенъ може да произведе замайване. Това дѣйствие не може да се вземе за онова, което произлиза отъ джханнето парата на меризливитѣ масла произходящи отъ ароматически расте-ния (миризливи трѣви). Необходимо е прочее да се различи отъ лѣчебна точка зрѣния ароматическия принципъ, който се съ-държа въ лупулина и който *сближава хмѣла съ сънопроизводитѣ вещества*, отъ горчивия принципъ нахождящ се въ цѣлото растение и който го *сближава съ подкрѣпителнитѣ, стомахаческитѣ или и-щахнитѣ вещества*. Цвѣта (конуса) на хмѣла се употребява по нѣ-кога за пълнение възглавници съ които се *докарва сънъ* у хора страдающи отъ безсъние и на които не може да се дава сънопро-изводно лѣкарство.

„Подъ влиянието на лупулина, казва Фонсагривъ, дѣйстви-ето на мозъка се проявява въ тѣжене на главата, *една наклонност къмъ сънъ* (нѣща забѣлѣзани отъ Мажанди, Дебу и пр.)

Делну де Савиньякъ казва: „Пайенъ и Шевалле наклонявали да вѣрватъ че меризливото масло на лупулина има нѣкои сънопро-изводни свойства; но Вагнеръ и Персонъ не са забѣлѣзали въ това отношение освѣнъ отрицателни дѣйствия... Дебу, въ съгласие съ нѣкои английски лѣкари, съ Д-ръ Ивсъ (отъ Нью-Йоркъ) и Д-ръ В. Бирдъ Пажъ (отъ Филадельфия), считатъ лупулина за *сънопрои-зведенъ* самъ по себе си; Барбне, Мажанди и подиръ тѣхъ мнозина наблюдатели, между други Г. Валтеръ Жонсей, не допусчатъ това свойство“.

„Чрезъ своето меризливо масло, козва Рабюто, лупулина е *съ-нопроизводенъ*“.

„Ако лупулина се всмукни въ голѣма доза, казватъ Нотнагелъ и

Росбахъ, то сънопроизводното дѣйствие преобладава... Лупулина по видимоу е лишена отъ дѣйствителни сънопроизводни свойства. Барбие въ своитѣ многобройни издирвания надъ болни е намѣрилъ че лупулина не произвежда сънъ... Фроммюллеръ е давалъ на мнозина здрави хора огромна доза отъ 30 грамма лупулинъ, на 2 пѣти въ разстояние на нѣколко минути..., и не се е явявала никаква наклонность къмъ сънъ... Обаче затѣпителнитѣ и сънопроизводни дѣйствия на пивото (бирата) се въздаватъ на хмѣлнитѣ елементи, които то съдържа⁴.

Ето какъ стоеше въпроса преди да се извади и опита хопеина. сънопроизводнитѣ свойства на хмѣла бѣха забѣлѣзани, но мрачно и често противоречно.

Ние ще видимъ, че новитѣ изслѣдвания мязатъ да са добръ опрѣдѣлили въпроса и водятъ къмъ заключения твърди важни отъ практическа точка зрѣния.

II.

Сънопроизводния алкалоидъ на хмѣла е билъ откритъ, приготвенъ чистъ и нареченъ *хопеинъ* отъ Williamson и Sprungmühl. Найпаче Американскитѣ диви хмѣлове съдържатъ голѣмо количество отъ този принципъ, силата на когото е сравнима, ако не и висша съ оная на морфина.

Williamson е проводилъ на W. Th. Smith въ Лондонъ малки количества отъ хопеинъ за физиологически опитвания и резултатитѣ които Шмитъ е добилъ са били напълно съгласни съ онѣзи на Уилнамсона (първомъ въ Нью-Йоркъ и послѣ въ Лондонъ) и тъй са опрѣдѣлили физиологическата история на това лѣкарство.

Хопеина се представлява подъ видъ на единъ блѣстящъ бѣлъ кристалически прахъ или въ кристалически игли дълги повече отъ единъ сантиметръ; той се топи мѣчно въ водата, а лесно въ алкоола, има вкусъ крайно горчивъ и една характеристична хмѣлна меризма.

Праха или кристалитѣ иматъ сѣщото дѣйствие.

Споредъ всичкитѣ изслѣдвания съ хопеина се добива едно сънопроизводно дѣйствие свободно отъ всеко друго дѣйствие, което се забѣлѣзва въ други алкалоиди, даже и въ морфина, защото този послѣдния има и раздражително дѣйствие, което хопеина нѣма.

Въ никое отъ животнитѣ, надъ които се е правило опитъ, даже и у ония, които са били отровени до смъртъ, не се е забѣлѣзало татаносъ или сътрясения (конвулзии); винаги е имало чисти сънопроизводни проявления, доходящи споредъ голѣмината на дозата до

дълбокъ сънъ и смъртъ чрезъ парализия, тогава, когато същитѣ дози морфинъ произвеждатъ често тетаносъ.

Слѣдъ многобройни опити върху животни, Шмитъ е опиталъ надъ себе си дозата 0,001 милиграммъ, която има сънопроизводно дѣйствие у малкитѣ кучета и у дѣца по малки отъ 5 години. Съ такава доза като не е добилъ нищо, той е достигналъ до 0,005 милиграмма. Тѣзи послѣдната доза, зета на гладно, произвела едно малко разширение на зрачека (въ окото), едно чувство на топлина въ течение на 8 минути, и подиръ 20 минути една наклонность къмъ сънъ, която обаче можала да се надвие. Ако ли се е оставалъ, дохождалъ е единъ спокоенъ сънъ отъ два часа, безъ никакви послѣдствия.

У дѣца по малки отъ 4 години, 0,005 милиграмма разширявали първомъ зрачека, послѣ го свивали, повдигали топлината на тѣлото и е дохождалъ единъ дълбокъ сънъ, твърдѣ постояенъ, който е начевалъ нѣкога 10 минути слѣдъ приеманieto. Бързината на пулса, никакъ не повлиявала у пълновъзрастнитѣ, се уголѣмявала въ продължение на нѣколко минути, а послѣ спадала; 0,006 до 0,009 милиграмма опитани повече пѣти надъ пълновъзрастни, давали винаги горнитѣ проявления малко по силни.

Дозитѣ отъ 0,01 до 0,03 центиграмма у пълновъзрастни често произвеждатъ сънъ.

Слѣдъ всмукването на 0,02 центиграмма, Шмитъ е забѣлѣзалъ у себе си: увеличение на топлината, ускоряване послѣ разрѣждане на пулса, твърдѣ горчивъ и постояненъ вкусъ въ устата, но и благоприятно чувствувание въ цѣлото тѣло, никакъвъ сърбелъ, и слѣдъ 10 минути, неуборима наклонность къмъ сънъ. Съна е траялъ отъ 5 до 6 часа и можалъ да се нарече поправителенъ.

Въ съна отъ копейнъ имало цѣла върволица отъ особенни съновидѣния, често съзнателни, видени не ясно, а като прѣзъ нѣкое платно (това особено въ полусънното състояние съ което се начева и свършва съна).

Не е имало никакво неприятно слѣдствие, никакъвъ запоръ (констипация) слѣдъ 0,025 миллигр. и даже 0,03 сантимгр. (дозы които са произвели 8-часовенъ сънъ съ едно едва чувствително побъркване на пищеварението).

Една жена, която земала нѣжидневно по 0,025 милиграмма противъ безсъние, е имала единъ легкъ запоръ, който лесно изчезналъ посредствомъ алоесъ (сабуръ). Тѣзи жена не е добила навикъ съ лѣкарството; въ течение на цѣлъ мѣсецъ не е имало нужда да се увеличи дозата 0,025, която тя земала всѣкий день прѣди да си

лѣгне. Съна траялъ редовно около 12 часа, билъ е придруженъ отъ съновидѣния и предишното безсъние се появявало отново ако се е прекратявало лѣкарството.

Шмитъ не е забѣлѣзалъ повръщания у женитѣ съ 0,025 милиграма, но той е забѣлѣзалъ съ 0,03 центиграма, доза която не е произвеждала повръщания у мъжитѣ. Въ себе си е забѣлѣзалъ слѣдъ 0,03 центиграма, зети на гладно, едно главоболие, което е изчезнало въ време на съна и не се появило слѣдъ събужданieto.

0,035 Милигр. до 0,04 центигр. са произвеждали у него лежки повдигания, замаивание въ продължение на нѣколко минути и скоро слѣдъ това единъ дълбокъ и траенъ сънъ. Разширението на зрачека и разрежданieto на пулса са били постоянни слѣдъ такава доза.

Най забѣлѣжителната разлика между това дѣйствие и дѣйствието не морфина при сѣща доза е липса на сърбелъ, на пищеварителни побърквания, на запоръ и на фучение въ ушитѣ. Но вѣрно е, че голѣми дози хопеинъ произвеждатъ сѣщо повдигания и стомашни проявления, макаръ и по малосилни отъ колкото съ морфинъ.

Исчаха значително се увеличава съ малки дози хопеинъ, както съ всичкитѣ приготовления отъ хмѣлъ.

Шмитъ самъ е ималъ посрѣдствомъ 0,05 центигр. отровни явления и у други той не е превишилъ никогa дозата 0,045 милиграма. Но дѣйствието на тѣзи 0,045 или 0,050 милиграма е чисто сънопроизводно и никакъ не раздражително, както това става съ такава доза морфинъ.

Съ голѣми дози, съна минува бързо въ коматозно състояние и послѣ минува пакъ въ спокоенъ и дълбокъ сънъ. Слѣдъ събужданieto, неприятнитѣ впечатления са твърдѣ слаби. Запора сравнително е незначителенъ и лесно се онищожавя посрѣдствомъ алоесъ; нѣма безпикучие (почти постоянно слѣдъ таква доза морфинъ); но има замаивание и въртене свѣтъ, които траятъ повече часове слѣдъ земанieto на 0,055 милигр. особено у жената. Разширението на зрачека е постоянно, даже и слѣдъ събужданieto.

Шмитъ счита че отровната доза е 0,10 центиграма за единъ пълновъзрастенъ и 0,06 центигр. за едно дѣте; личноститѣ, които са превикнали на голѣми дози сънопроизводни лѣкарства, могатъ да понесатъ повече, при всичко че нѣма привикване съ хопеина.

Тѣзи издирвания ни се показватъ отъ най голѣмъ интересъ.

Дѣйствително, при появяванieto на ново лѣкарство, трѣба да

се пазимъ отъ преувеличение; явно е, че нови издирвания са нужни за да се провѣри и допълни това което е извършено.

Но такова каквото е дѣлото на Шмита ни се видѣ да заслужа вниманието на клиникитѣ и да покани опита на всичкитѣ практики. (Semaine médicale, 7 Oct. 1885.) *Д-ръ И.*

Палтото като средство за простуда. Редакцията на The Lancet е дълбоко увѣрена, че значителното число простудявания, появяването на бърбечни болѣсти, насмъркъ и други такива работи, които характеризуватъ есенний сезонъ, трѣба да се отдаватъ обикновено на носението палта, които както са шити, спиратъ обикновенний процесъ на испаренията, тъй щото скюртюка отвредъ се напоява отъ изобилното испарение, когато палтото, напримѣръ, се съблече при влизанието въ стаята, и тогава почнува бързо и силно охлаждане на тѣлото вслѣдствие испарението на влагитѣ, които са набрани въ скюртюка и тоя процесъ има лошитѣ послѣдствия. Редакцията на поменатий журналъ предлага (искореняването) да се напусне вредителний обичай на носението палто, да се обвиняме съ по една завивка за всѣкъ пжтъ, т. е. при излизанието отъ дома да се обличаме съ доста дебелъ скюртюкъ, и при връщаннето въ дома да се обличаме до колкото може по легко. (The lancet 1885 септ. 26 стр. 582 и 3). Всичко това, може да е, и така. Но какво трѣба да се прави въ случай когато се случи човѣкъ да се върне отъ улицата не въ своята квартира, а въ друга къща и тамъ се излага на охлаждане вслѣдствие испаренията? Да се носи ли и една по легка завивка и да се приблича въ антишамбра?! (Русская Медицина 6 Окт. 1885 страница 685 и 6).

Послѣдна дума за Феррановата метода. — Мжчно ни е за дѣто се повръщаме, по работата на нашия испанский събратъ; но печата си има длъжноститѣ. Единъ кореспондентий отъ Камбрилъ, отъ 5 Септември н. с., пише въ Diario de Tarragona, това е преведено и въ Union Médicale, той дава неприятни подробности по единъ фактъ, когато ние бѣхме явили и то е че, въ Камбрилъ, дѣто Салювъ, Квартала на моряцитѣ имаше нѣколко холерни случаи (около десетъ) и тѣ бѣхъ на оздравване, въ по високия кварталъ на града се появява болѣстѣта слѣдъ практикуваннето на инокулациитѣ. Двамина инокулирани (присадени) умираатъ. Вслѣдствие на инокулациитѣ станало било нужда да се отрѣжатъ ръцѣтъ на единъ или двамина отъ деветъ присадени, безъ да се смѣтатъ пер-

спективнитѣ (за които се приказва) ампутации (отрѣзване на една оконечность).

Ние се ограничаваме да помѣстимъ тия показания (gazete Hebdomadaire 9 octobre 1885).

Роденно искривяване на показалцитѣ въ едно семейство.

Г. Жюль Геренъ е представилъ на 3 Ноем. т. г. на Париз. Мед. Академия четири случаи на рождено искривяване на показалцитѣ, което е забѣлявалъ въ една майка и нейнитѣ 3 дъщери (на възрастъ отъ 6 мѣсеца до 3 год.) Крайнитѣ части на показалцитѣ у тѣхъ били искривени на навънъ. Съставитѣ на тѣзи прѣсти били подвижни и сухитѣ имъ жили нѣмали нищо анормално. Нѣмала никаква болѣстъ нито въ ставитѣ, нито въ коститѣ.

Бабата на дѣцата нѣмала никакво искривяване въ прѣститѣ. — Тя когато е била бременна, глѣдала е често морски раци, краката на които приличатъ на искривенитѣ прѣсти на дъщеря ѝ, и често си помислювала да не би дѣтето ѝ да се роди съ криви прѣсти, като тѣзи животни. Както и да е, но майката и третѣ дѣца се родили съ криви показалци.

Тѣзи послѣдната, като е била бременна, винаги е била убѣдена че дѣтето ѝ ще се роди като нея съ криви прѣсти.

Нейнитѣ грижи били толкова голѣми, щото веднажъ предопредила мжжа си, че ако стане пакъ бременна, тя ще иде да се одави

Г. Герелъ счита това искривяване като наследствено. — Колкото за лѣкуванието, той е на мнѣние да се направи едно подкожно отрѣзване на ставнитѣ связки. — Г. Трела мисли че това отрѣзване не ще бѣде достатъчно за да се исправятъ прѣститѣ, защото той вѣрва че има искривяване и въ самитѣ кости.

VII.

За чистотата въ занаятчийската хигиена. — *) и занаятчийницата.

„По голѣмата частъ отъ промишленоститѣ са нездравословни“, е писалъ Фреисине, въ своето замѣчително „Списание за индустриалното здравословно подобрене.“

Извѣстно е, че ржкодѣлица и въобще работника се намира въ съвсѣмъ врѣдителни за здравнето му условия, както въ кѣщата си, тъй и въ занаятчийницата или въ фабриката. Нема нѣщо по плачевно отъ жилището на работника! Той бѣдния живѣе въ нездравословна кѣща, занимава се, повече съ врѣдително за здравнето му занятие и много пжти съ отравителни вещества.

У насъ българитѣ, ако и да нема фабрики и такива индустрии, както по другитѣ мѣста, въ които да се работятъ много и разни врѣдителни за здравнето вѣщества, нѣ при все това съществуватъ доста занаети които ако и да са почти въ първобитното си състояние иматъ нужда отъ хигиенически наставления и подобрения. За такива мѣста гдѣто се работятъ какви и да са занаяти, са изисква, за чистотата и здравословното състояние, едно особено хигиеническо поставление. Почвата (землята) трѣбва да бѣде избрана спорѣдъ нуждата и видѣтъ на индустрията, и ще бѣде покрита или съ дѣски, или съ чиментъ, съ смола или плочи които трѣбва да се посипватъ по нѣкогашъ съ дребенъ пѣсекъ или ириндя отъ тривонени дѣски. Ако се изисква щото земята да не попиwa и да не са събиратъ вода и нечистотии, нѣ всичко да се истича, въ такъвъ случай почвата ще се направи малко наклонна (повалена). Стѣнитѣ и таванитѣ да бѣдѣтъ измазани съ смѣсъ отъ варъ и мермерянъ прахъ за да могатъ да се измиватъ лесно и добрѣ.

Нѣкои индустрии изискватъ мѣрки за особена чистота и за тѣхъ са нарѣдени специални санитарни-полицейски правелници. Както фабричитѣ за лой, за кожи, за мешини, за торъ, ахжри, сан, свинарници, менажерии, болници за животнитѣ и пр. депозити за риба, пастарии и пр. въобще за всички занаяти които се занимаватъ съ произведения отъ животни.

За всичкитѣ тия нечистотии — произведения отъ животни, изисква се една почва (земля) непроницаема и малко наклонна за

*) Продължение отъ книжка пета.

да се истичатъ лесно, да се измита смѣтътъ и да се попръсква по амлята или дюшето съ химически дезинфектантъ (които разглобява нечистотиниѣ).

Отъ салханитѣ и касапницитѣ трѣбва тутакси да се очистятъ и изхвърлятъ кръвта, боклука и всѣкакъвъ видъ нечистотии. Двора по които се слагатъ сѣдинитѣ въ които се турятъ и изхвърлятъ нечистотиниѣ, трѣбва да бѣде послантъ съ плочи или друга нѣкоя непроницаема материя за да не попива и да се измива лесна и добръ. А най повече когато една такова заведение е въ градътъ изисква се щото почвата да бѣде още повече здрава и непроницаема. [Слѣдва.]

Смъртността въ гр. Варна прѣзъ мѣсець Септемврий.

Отъ Meningitis 1; Myelitis 1; Haemorrhagia-Cerebrat 1; Tuberculosis 5; Pneumonia Chronica 3; Bronehitis Chronica 1; Gastro-Entiritis 2; Catharalis 4; Endocarditis 1; Nephritis Catharrh. 1; Hepatitis Chronica 2; Causa Jngota 11; Cachexia palustra 1; Jnanitia 1; Marasmus Senilis 2; Encephalitis Haimorrhagica 1. Всичко 38.

Смъртността въ гр. Варна прѣзъ мѣсець Октомврий.

Отъ Entiritis Chronica 2; Pneumonia 5; Marasmus Senilis 4; Tuberculosis 15; Causa Jgnota 12; Hepatitas chronica 2; Congestio Cerebralis 1; Bronchitis chronica 2; Meningitis 1; Diarrhea chronica 3; Gastro interitis 1; Paralysisa geniralis 1; Combustio 1; Melancholia 1; Scarlatina 1. Всичко 42.
